

Jerzy Kojkoł

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte
w Gdyni

Drogi i bezdroża szkolnictwa wojskowego w Polsce

KEY WORDS

military education,
military academies,
higher education
system in Poland,
national defense

ABSTRACT

Kojkoł Jerzy, *Drogi i bezdroża szkolnictwa wojskowego w Polsce* [*The Intricacies of the Military Higher Education System in Poland*]. Kultura – Społeczeństwo – Edukacja nr 1 (3) 2013, Poznań 2013, pp. 9–20, Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2631-4. ISSN 2300-0422

The article presents the history of the military higher education system, which is connected to the shaping of the Polish statehood as well as its present state. The structure of this type of education system was dependent on the effectiveness of socio-economic, political and military activities of public authorities. However, it is only the November Uprising which is generally associated with the revolt of the officers from the Officer Cadets School [Szkola Podchorążych] in Warsaw. The changes which occur within the military education system on account of its adjustment to the requirements of the Act "Law on higher education" of 27 June 2005 are very positive. They accommodate military higher education institutions to the public system of higher education, they influence the development and the quality of education in these institutions, they obliged them to implement the regulations arising from the National Qualifications Framework and to observe all the procedures arising from the legislations which are enacted in the domain of higher education by the competent public authorities.

Dzieje szkolnictwa wojskowego są ściśle związane z historią polskiej państwowości. Jego kształt zależał od działań społeczno-gospodarczych, politycznych oraz militarnych władz państwowych. Od nich zależała liczba oddziałów wojskowych, ich uzbrojenie i wyposażenie. Z poziomem społeczno-gospodarczym był też związany rozwój myśli oraz wykształcenie elit wojskowych.

W drugiej połowie XVI wieku w kształtującej swoją tożsamość Polsce pojawiła się idea utworzenia szkoły wojskowej, której celem byłoby kształcenie kadr wojskowych. Jej propagatorem był filozof i polityk Andrzej Frycz Modrzewski. Jednak pierwsza szkoła o takim charakterze powstała dopiero w 1765 roku w Warszawie z inicjatywy króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Pod koniec XVIII wieku Polska utraciła niepodległość. Wiele idei związanych z duchem Komisji Edukacji Narodowej, w tym pomysł tworzenia specjalnego szkolnictwa wojskowego, nie miało wpływowych propagatorów, a tym bardziej warunków do ich realizacji. Wiek XIX pogłębił tę tendencję. W powszechnej świadomości zapisała się jedynie Szkoła Podchorążych Piechoty w Warszawie, której uczniowie, pod dowództwem ppor. Piotra Wysockiego, rozpoczęli powstanie listopadowe.

Szkolnictwo wojskowe w naszym kraju mogło się rozwijać dopiero po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. W tym czasie ogromną rolę w procesie tworzenia odrębnego szkolnictwa wojskowego oraz kształcenia młodej kadry odegrali oficerowie wywodzący się z armii państw zaborczych, ale przy jego organizacji początkowo korzystano z wzoru francuskiego, który przewidywał dwuetapowy system kształcenia oficerów: kursy i szkoły podchorążych miały przygotowywać oficerów na pierwsze stanowiska dowódcze; przed objęciem kolejnych stanowisk musieli oni uzupełnić wykształcenie.

W okresie międzywojennym powstały: Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej w Toruniu – październik 1922 roku (od 1928 roku Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej), Oficerska Szkoła Lotnictwa w Grudziądzu – listopad 1925 roku, Wyższa Szkoła Inżynierii w Warszawie – w 1936 roku (od 1939 roku Wojskowa Szkoła Główna Inżynierii). Kształcenie wojskowe na poziomie akademickim prowadzono w tym czasie na wydziałach wojskowych Politechniki Warszawskiej i Lwowskiej.

W okresie II wojny światowej działała jedynie Wyższa Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej, reaktywowana w 1939 roku w Wielkiej Brytanii. Pozostałe formacje wojskowe na Zachodzie kształciły oficerów w brytyjskich szkołach wojskowych, stąd tylko nieliczni oficerowie polscy zdobywali wykształcenie wyższe. Podobna sytuacja była na Wschodzie: trudno mówić o kształceniu na poziomie akademickim przykładowo w utworzonej w czerwcu 1943 roku Dywizyjnej Szkole Podchorążych w Riazaniu (Felsztyn, 1955; Grzegorzczak, 1991; Tomaszewski, 1997; *Wojskowa Akademia Techniczna...*, 2002).

Po roku 1946 jako pierwsza została uruchomiona Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej. Później, co determinowała sytuacja polityczno-militarna oraz wzrastające zapotrzebowanie sił zbrojnych na wysoko kwalifikowaną kadre, powstawały kolejne uczelnie wojskowe. Do 1953 roku duży wpływ na ich tworzenie i funkcjonowanie mieli oficerowie radzieccy. W późniejszym czasie ten wpływ zmalał. Dostrzegano także konieczność reform. Zapoczątkowała je ustawa z dnia 31 marca 1965 roku *O wyższym szkolnictwie wojskowym*. Dopiero jednak w 1967 roku wszystkie szkoły oficerskie otrzymały status uczelni wyższych, w tym akademickich. Dotyczyło to w sumie czterdziestu pięciu szkół oficerskich oraz jedenastu akademii wojskowych istniejących w Polsce w latach 1946–1967.

Ustawa, o której wyżej wspomiano, wymusiła istotne zmiany. Od 1968 roku systematycznie malała liczba szkół i akademii wojskowych. Taki stan rzeczy trwał także w latach osiemdziesiątych. W Polsce funkcjonowało wtedy trzynaście uczelni wyższych o statusie zawodowym oraz trzy o statusie akademickim. Były one wydzielone z krajowego systemu szkolnictwa wyższego, jednak tylko Wojskowa Akademia Techniczna, Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej (od 1987 Akademia Marynarki Wojennej) oraz Wojskowa Akademia Polityczna nadawały tytuły zawodowe uznawane przez władze cywilne. Na pozostałych uczelniach wojskowych można było uzyskać dyplom z tytułem zawodowym inżyniera, np. lotnictwa, który nie był honorowany poza strukturami sił zbrojnych. Ponadto Akademia Sztabu Generalnego WP nadawała tytuł oficera dyplomowanego, który tylko teoretycznie dawał uprawnienia równorzędne z tytułem magistra w uczelniach cywilnych. Trudności w jego honorowaniu dotyczyły oficerów jeszcze w późnych latach dziewięćdziesiątych.

W tych latach rozpoczęto redukcję sił zbrojnych, a tym samym zlikwidowano szereg uczelni wojskowych. Niedobór oficerów starano się uzupełnić naborem kadr po studiach cywilnych i przeszkoleniu oficerskim. Eksperyment ten zupełnie się nie powiódł. Reformę szkolnictwa próbowano zrealizować w 1997 roku. W tym roku dr inż. K. Borowiak przedstawił koncepcję Uniwersytetu Obrony. Niestety, inicjatywa ta została zablokowana. Uczynił to B. Komorowski.

W 2002 roku zlikwidowano Departament Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a szef Departamentu Kadr gen. bryg. Z. Jabłoński przedstawił koncepcję radykalnej redukcji szkolnictwa wojskowego (Jabłoński, 2003). Częściowo ten pomysł został zrealizowany. Okazało się natomiast, że nierealne było założenie o rekrutacji kandydatów na oficerów wśród absolwentów uczelni cywilnych. Ofiarą tej reformy padła przede wszystkim Wojskowa Akademia Medyczna. Od tej pory armia ma problem z lekarzami. Ponadto na mocy decyzji ministra obrony narodowej nr 105/MON z dnia 22 kwietnia 2002 roku w sprawie reorganizacji szkolnictwa wojskowego zniesiono trzy wyższe szkoły oficerskie, tworząc jedną (Mickiewicz, 2003; Pietrzyk, 2001; Pietrzyk, 2002).

W 2007 roku zmiany zaproponował R. Sikorski. Siłowo (jak na ministra obrony przystało) próbował utworzyć Uniwersytet Obrony Narodowej. Okazało się jednak, że nawet zwolnienia rektorów broniących autonomii szkół wojskowych oraz powołanie pełnomocnika odpowiedzialnego za tworzenie kampusu uniwersyteckiego nie były w stanie przekonać do tego pomysłu społeczności akademickich. Lepszy byłby dialog.

Od 27 lipca 2005 roku w Polsce obowiązuje *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2012 poz. 572). Ministerstwo Obrony faktu tego nie dostrzegło praktycznie do 2007 roku. Nie zmieniono albo zmieniono w niewystarczający sposób przepisy wojskowe, do dzisiaj zresztą niektóre są sprzeczne z ustawą *Prawo o szkolnictwie*

wyższym, zmienioną w 2011 roku. Można było tę zmianę wykorzystać do utworzenia bardziej spójnego systemu prawnego obowiązującego szkolnictwo wojskowe, Ministerstwo Obrony zadbało jednak przede wszystkim o ograniczenie autonomii uczelni wojskowych (np. konieczność zatwierdzania regulaminu studiów, wyznaczanie rektorów, kontrolę nad tworzeniem programów studiów).

W 2011 roku zamiast jeszcze szybszego dostosowywania systemu szkolnictwa wojskowego (co skutecznie czyniły same uczelnie) do przepisów ustawy, szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego zaproponował kolejną reformę. Swoimi działaniami spowodował wpisanie konsolidacji szkolnictwa wojskowego do prezydenckiego postanowienia w sprawie głównych kierunków rozwoju sił zbrojnych w latach 2013–2022. To zadanie, mówiąc językiem wojskowym, musi być wykonane (sic!), bo to polecenia Zwierzchnika Sił Zbrojnych. Brakuje jednak uzasadnienia. Najdobitniej określił to poseł Z. Zborowski na posiedzeniu Komisji Obrony Narodowej w dniu 6 lutego 2013 roku, stwierdzając: „Natomiast przy okazji wpadłem w pewien dysonans poznawczy, bo najpierw z informacji uzyskaliśmy obraz kwitnącego wyższego szkolnictwa wojskowego (...). Dobre wyniki finansowe. Duża liczba studentów. Szkolnictwo wojskowe poradziło sobie na otwartym rynku szkolnictwa wyższego, ale wniosek jest taki (...), że w związku z tym trzeba to zmienić (...)”¹.

W 2013 roku funkcjonuje pięć uczelni wojskowych (trzy akademie i dwie szkoły zawodowe) jako uczelnie publiczne nadzorowane przez Ministerstwo Obrony Narodowej. Są to:

- Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie (WAT),
- Akademia Obrony Narodowej w Warszawie (AON),
- Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni (AMW),
- Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu (WSO WL),
- Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych w Dęblinie (WSO SP).

Oficerów w korpusie medycznym kształci ponadto Uniwersytet Medyczny w Łodzi, który zgodnie z postanowieniami tworzącej go ustawy z 2002 roku „prowadzi działalność dydaktyczną, także z uwzględnieniem potrzeb Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”.

Uczelnie wojskowe funkcjonują zgodnie z następującymi aktami prawnymi:

- Ustawą z dnia 27 lipca 2005 roku – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 572) – regulującą funkcjonowanie systemu szkolnictwa wyższego,

¹ Zob. szerzej: pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Obrony Narodowej (nr 34) z dnia 6 lutego 2013 roku.

- Ustawą z dnia 11 września 2003 roku o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2003 r., nr 179, poz. 1750 z późn. zm.) – normującą zasady służby wojskowej żołnierzy (także w uczelniach wojskowych),
- Ustawą z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2004 r., nr 241, poz. 2416 z późn. zm.) – precyzującą funkcjonowanie uczelni wojskowych jako jednostek wojskowych,
- Ustawą z dnia 27 lutego 2003 r. o utworzeniu Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte (Dz.U. z 2003 r., nr 60, poz. 533 z późn. zm.),
- Ustawą z dnia 27 lutego 2003 r. o utworzeniu Akademii Obrony Narodowej (Dz.U. z 2003 r., nr 56, poz. 496 z późn. zm.),
- Ustawą z dnia 27 lutego 2003 r. o utworzeniu Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego (Dz.U. z 2003 r., nr 60, poz. 534 z późn. zm.),
- Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 1994 roku w sprawie zniesienia dotychczasowych wyższych szkół oficerskich oraz utworzenia wyższych szkół oficerskich (Dz.U. z 1994 r., nr 71, poz. 311 z późn. zm.).

Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2005 roku „uczelnie wojskowe” są uczelniami publicznymi nadzorowanymi przez ministra obrony narodowej. Oznacza to, że stanowią integralny element systemu szkolnictwa wyższego. Nie są własnością wojska, tylko Polski i Polaków.

Uczelnie wojskowe są autonomiczne we wszystkich obszarach swojej działalności (Art. 4.1. ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* z dnia 27 lipca 2005 roku). Autonomiczność ta jest ograniczona w zakresie wyboru rektora, gdyż jest on mianowany przez Ministra Obrony Narodowej z grona generałów; w szczególnych wypadkach może być to nawet magister. Ponadto statuty uczelni wojskowych i regulaminy studiów są zatwierdzane przez tegoż ministra. Programy kształcenia przeznaczone dla kandydatów na żołnierzy zawodowych muszą być uzgadniane z przedstawicielami rodzajów sił zbrojnych i Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wojskowego. Te ostatnie ograniczenia utrudniają uczelniom wojskowym elastyczne reagowanie na potrzeby interesariuszy.

Na podstawie art. 4.2. wspomianej ustawy uczelnie wojskowe kierują się zasadami wolności nauczania, badań naukowych i twórczości artystycznej. Jest to jednak wolność sterowana i determinowana interesami armii. Tematy prac naukowych, nawet te, które nie są finansowane przez MON, podlegają konsultacji z Departamentem Nauki i Szkolnictwa Wojskowego, co byłoby w przypadku uczelni cywilnych ewidentnym złamaniem ich autonomii. Ciekawe jest to, że MON nieformalnie próbuje wpływać na kierunki realizowane w uczelniach. Mianowanemu rektorowi łatwo przekazywać informację, że ministrowi nie podoba się taki czy inny kierunek studiów. Co ma wtedy zrobić mianowany na rektora generał? Bronić autonomii uczelni i zostać odwołanym czy być „pseudolojalnym” w stosunku do swojego przełożonego?

W tym kontekście należy pamiętać, że organy administracji rządowej i organy jednostek samorządu terytorialnego mogą podejmować decyzje dotyczące uczelni, w tym wojskowych, tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach (art. 4.5.). Wszelkie inne działania są pozbawione mocy prawnej, a urzędnik państwowy je stosujący może odpowiadać w ramach przepisów dotyczących funkcjonariuszy publicznych.

Uczelni wojskowej nie jest łatwo utworzyć, a jeszcze trudniej ją zlikwidować. Stopień trudności zwiększa się wraz z typem uczelni (zawodowa czy akademicka). Zgodnie z art. 18.1. ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* utworzenie publicznej uczelni akademickiej, jej likwidacja, zmiana nazwy oraz połączenie z inną uczelnią publiczną następuje w drodze ustawy, z zastrzeżeniem ust. 6. tegoż artykułu, który stwierdza, że „włączenie publicznej uczelni zawodowej do publicznej uczelni akademickiej następuje w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego na wniosek rektorów uczelni po zaopiniowaniu przez ich senaty”. Łatwiej jest utworzyć i zlikwidować uczelnię zawodową, gdyż zgodnie z art. 18.2. „Utworzenie publicznej uczelni zawodowej, jej likwidacja, zmiana nazwy oraz połączenie z inną publiczną uczelnią zawodową następuje w drodze rozporządzenia ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego, po zasięgnięciu opinii senatu lub senatów uczelni, których te akta dotyczą”. Uprawnienia do wydania wspomnianych aktów prawnych ma minister obrony narodowej w porozumieniu z ministrem właściwym dla spraw szkolnictwa wojskowego.

Organami jednoosobowymi uczelni wojskowych są rektorzy – żołnierze wyznaczani przez ministra obrony narodowej. Jeżeli brać pod uwagę zadania obronne realizowane przez uczelnie wojskowe, które są jednocześnie jednostkami wojskowymi, takie rozwiązanie jest poprawne, ale jeżeli wziąć pod uwagę, że w uczelniach wojskowych istnieje stanowisko zastępcy rektora ds. wojskowych i jest on wyznaczany, oraz publiczny charakter tych uczelni, to niewykluczone, że wybór rektora byłby właściwszy. Organami jednoosobowymi uczelni wojskowych są także wybierani dziekani. Podobnie kolegia elektorów wybierają prorektorów i prodziekanów. Do tej pory nie rozwiązano problemu, co zrobić, jeżeli prorektorem czy prodziekanem zostanie wybrany wojskowy nauczyciel akademicki, a w etacie wojskowym brakuje takiego stanowiska. Zresztą wielu problemów z funkcjonowaniem wojskowych nauczycieli akademickich nie udało się ministerstwu rozwiązać od wielu lat, przykładowo nieuregulowana jest sprawa nadgodzin. Nauczycielom cywilnym się za nie płaci, a żołnierzom nie.

Organami kolegialnymi w uczelniach wojskowych są najczęściej senaty tych uczelni i rady podstawowych jednostek organizacyjnych, wybierane na takich samych zasadach jak w szkolnictwie publicznym. Dobrze się stało, że przestały one być tylko organami doradczymi (jak było przed wejściem w życie ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 27 lipca 2005 roku) i stały się przede wszystkim

organami stanowiącymi prawo, które muszą realizować wszyscy członkowie społeczności akademickiej.

Cele i zadania uczelni określają statuty, które w swej treści stanowią swoistą strategię jej wszechstronnego rozwoju w perspektywie wielu lat. Szkoda tylko, że nie zrezygnowano z zatwierdzania statutu przez ministra obrony narodowej. W tym względzie uczelnie cywilne mogą działać szybciej i elastyczniej, co daje im przewagę na współczesnym rynku edukacyjnym.

Uczelnie wojskowe dysponują znaczącymi zasobami, które nie są w pełni wykorzystywane przez Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, lecz w dużej mierze służą całemu systemowi edukacyjnemu kraju, co wydaje się być racjonalne i prawidłowe, są one przecież uczelniami publicznymi.

Uczelnie wojskowe dysponują 320 salami wykładowymi, 145 salami ćwiczeń, 290 laboratoriami. Łącznie posiadają 23 500 miejsc w różnego rodzaju pracowniach i salach dydaktycznych. W domach studenckich może zamieszkiwać prawie 6200 osób, natomiast w stołówkach można żywić około 6700 osób. Aktywa uczelni wojskowych można oszacować na około 2,3 mld zł. Dużą część tej wartości stanowią grunty (prawie 900 ha) oraz budynki o powierzchni ponad 500 tys. m². Natomiast przychody tych uczelni sięgają 600 mln zł. Struktura przychodów, w podziale na rodzaje działalności, kształtuje się w sposób następujący: 45% dotacja dydaktyczna, 27% z działalności naukowej, 23% dotacja na jednostkę wojskową, 5% pozostała działalność gospodarcza.

W uczelniach wojskowych pracuje i pełni służbę ponad 4200 osób, w tym 1650 nauczycieli akademickich. Większość z nich zatrudniona jest na stanowiskach pracowników naukowo-dydaktycznych (63%). Pracownicy dydaktyczni stanowią 34% ogółu zatrudnionych nauczycieli, a 3% pracowników to pracownicy naukowci. Wśród nich 21% to osoby z tytułem naukowym lub stopniem doktora habilitowanego, a 42% nauczycieli ma stopień doktora. Zatrudnieni w uczelniach nauczyciele akademicy mający tytuł lub stopień naukowy reprezentują ogółem 12 dziedzin nauki. Większość z nich (około 57%) reprezentuje nauki techniczne, około 31% – nauki społeczne i humanistyczne oraz 12% szereg innych dziedzin.

Akademie wojskowe mają 16 uprawnień do nadawania stopni doktora (12 w naukach technicznych) i 9 uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego (7 w naukach technicznych).

W uczelniach wojskowych prowadzonych jest 29 kierunków studiów, w tym 17 technicznych oraz 12 humanistycznych i społecznych. W roku akademickim 2012 kształciło się w nich 24 tys. studentów, w tym 2224 żołnierzy. Ponadto około 850 osób kształci się na studiach doktoranckich, 6–7 tys. żołnierzy rocznie kończy studia podyplomowe oraz różnego rodzaju kursy, w tym około 1100 żołnierzy rocznie kończy kursy językowe. Warunki i tryb przyjęć na studia kandydatów na żołnierzy zawodowych określa minister obrony narodowej. Na rok

akademicki 2013/2014 minister wydał w tej sprawie zarządzenie nr 33/MON z dnia 31 maja 2012 roku.

Badania naukowe uczelni wojskowych są ukierunkowane na bezpieczeństwo państwa, a w szczególności potrzeby Sił Zbrojnych. Służą one głównie rozwojowi zdolności obronnych państwa oraz pogłębianiu interoperacyjności z państwami NATO i UE.

Obszarami badawczymi, którymi zajmują się uczelnie wojskowe, są:

- technologie informacyjne i sieciowe;
- modernizacja sprzętu bojowego;
- broń precyzyjna i uzbrojenie;
- systemy rozpoznawania radioelektronicznego;
- budownictwo obronne;
- identyfikacja i monitorowanie pola walki;
- bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe;
- nowe materiały wybuchowe w tym nanostrukturalne;
- platformy bezzałogowe;
- optoelektroniczne systemy sterowania obiektami;
- technologia i bezpieczeństwo prac podwodnych, nawigacji i hydrologii;

oraz wiele innych.

Twórcy zatrudnieni w uczelniach wojskowych w roku 2011 na stanowiskach naukowych i naukowo-dydaktycznych są autorami: 223 publikacji w czasopismach wyróżnionych przez *Journal Citation Reports*, 1032 publikacji w czasopismach wyróżnionych na liście MNiSZW, 210 monografii i 520 rozdziałów w monografiach. Ponadto w poprzednim roku akademickim uczestniczyli w 118 konferencjach (50 zagranicznych i 68 krajowych).

Działalność naukowa w uczelniach wojskowych nie tylko sprzyja rozwojowi kadr naukowych, ale także wzbogaca ofertę edukacyjną dla studentów i słuchaczy różnorodnych studiów podyplomowych i kursów. Ponadto umacnia kontakty uczelni z ośrodkami i uczelniami cywilnymi, w tym z przemysłem².

Zmiany, jakie zachodzą w szkolnictwie wojskowym w związku z dostosowywaniem go do wymogów ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, z 27 lipca 2005 roku, są bardzo pozytywne. Dostosowują one uczelnie wojskowe do publicznego systemu szkolnictwa wyższego, wpływają na rozwój i poziom kształcenia w tych uczelniach, zobligowały je do wprowadzenia zasad wynikających z Krajowych Ram Kwalifikacyjnych i przestrzegania wszelkich procedur wynikających z aktów prawnych wprowadzanych w kwestiach szkolnictwa wyższego przez uprawnione

² Zob. szerzej opracowanie Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wojskowego pt. *Ocena skutków wstrzymania kształcenia osób cywilnych w uczelniach wojskowych*, Warszawa 2011, a także *Ogólną koncepcję konsolidacji wyższego szkolnictwa wojskowego*, Warszawa 2011. Autor tej koncepcji gen. dyw. dr hab. B. Pacek, obecny rektor Akademii Obrony Narodowej, bardzo lapidarnie wypowiadał się o swoim pomysle przed Komisją Obrony Narodowej 6 lutego 2013 roku.

organy władzy państwowej. Ten proces, niestety, może zostać zahamowany pod hasłem „przywrócić szkolnictwo wojskowe armii”. Wciąż wielu, szczególnie emerytowanym generałom, związanym z różnymi ośrodkami władzy państwowej marzy się szkolnictwo wojskowe funkcjonujące „tak jak za dawnych lat”, gdy zasady jego działania określała ustawa z 1965 roku. Nie rozumieją oni, że nie jest to możliwe, ponieważ uczelnie wojskowe stały się ważnymi instytucjami działającymi na rzecz obronności w skali państwa, a zwłaszcza w głównych obszarach społecznych (armia jest tylko jednym z elementów tego systemu), są naturalnym środowiskiem dla profesjonalnego przygotowania kadr dla całego systemu bezpieczeństwa państwa.

Należy także zaznaczyć, że dzięki zmianom podniesiony został poziom badań naukowych oraz dydaktyki. Uczelnie wojskowe uzyskały prawie wszystkie uprawnienia przysługujące szkolnictwu publicznemu (choć dalej nie mają pełnej autonomii). Umożliwiono im otwieranie kierunków studiów na ogólnych zasadach, co pozwoliło utrzymać się na rynku uczelni wyższych, a tym samym w pełni zabezpieczyć (przykładowo pod względem kadrowym) bardzo ograniczone potrzeby kształcenia kandydatów na żołnierzy zawodowych. W przeciwnym razie dotacje MON, wyłącznie na zadania obronne dla tych uczelni, które obejmują również kształcenie kadr wojskowych, nie pozwoliłyby na ich przetrwanie i właściwe funkcjonowanie.

Zasadniczym wyzwaniem dla finansów uczelni są wdrażane reformy nauki oraz systemu szkolnictwa wyższego oraz nieprzejrzysty sposób przyznawania limitu studentów, a tym samym i dotacji, na studiach dla kandydatów na żołnierzy zawodowych. „Odpowiednie” dzielenie, jak to miało miejsce we wrześniu 2012 roku oraz styczniu i lutym 2013 roku, może uzdrowić finanse określonej uczelni albo pogłębić straty. Dowolność, jaką zastosowano w tych wypadkach, jest typową dla rozwiązań wojskowych proponowanych dla szkolnictwa wojskowego. Natomiast zmiany w zasadach finansowania proponowane w całym szkolnictwie wyższym, przy uwzględnieniu uwarunkowań demograficznych i struktury kształcenia w szkołach wyższych, jednoznacznie wskazują na konieczność inwestowania w rozwój działalności badawczej oraz dydaktycznej na kierunkach priorytetowych dla gospodarki narodowej, czasami nawet nie zachowując zgodności realizowanych niektórych zadań z potrzebami Sił Zbrojnych.

Literatura

- Felsztyn T. (1955). *Polskie studia wojskowe*. „Kultura” nr 3(89)
- Grzegorzczak H. (1991). *Wojskowa Akademia Techniczna 1951–1991*. Warszawa
- Jabłoński Z. (2003). *Stan wdrożenia reformy szkolnictwa wojskowego – problemy i zagrożenia*.
Materiały na posiedzenie Rady Wyższego Szkolnictwa Wojskowego i Nauki z dnia 2 lipca 2003 roku

- Mickiewicz P. (2003). *Szkolnictwo wojskowe według programu rozwoju sił zbrojnych (2003–2008)*. „Przegląd Morski” nr 3
- Pietrzyk E. (2001). *Od obaw do nadziei*. „Wojska Lądowe” nr 9
- Pietrzyk E. (2002). *Sprostac wyzwaniom*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 9
- Tomaszewski R. (1997). *Odbudowa polskiego szkolnictwa wojskowego 1908-1923*. Toruń
- Wojskowa Akademia Techniczna a tradycje i osiągnięcia szkolnictwa technicznego WP* (2002). Red. R. Tomaszewski. Toruń

The Intricacies of the Military Higher Education System in Poland

Summary

The article presents the history of the military higher education system, which is connected to the shaping of the Polish statehood as well as its present state. The structure of this type of education system was dependent on the effectiveness of socio-economic, political and military activities of public authorities. However, it is only the November Uprising which is generally associated with the revolt of the officers from the Officer Cadets School [Szkola Podchorążych] in Warsaw.

It was only after Poland regained independence in 1918 that the military education system could begin to develop. In the interwar period the following schools were established: the Officers Naval School [Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej] in Toruń – 1 October 1922 (since 1928 the Officer Cadets Naval School [Szkola Podchorążych Marynarki Wojennej]), the Officers Air Force School [Oficerska Szkoła Lotnictwa] in Grudziądz – November 1925, the Higher School of Engineering [Wyższa Szkoła Inżynierii] in Warsaw – in 1936 (since 1939 the Military Main School of Engineering [Wojskowa Szkoła Główna Inżynierii]).

During World War II the only school in existence was the Officer Cadets Naval School [Szkola Podchorążych Marynarki Wojennej]. After 1946 the Officers Naval School [Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej] was the first one to start operating. Reforms were initiated by the Act “On the Military higher education” of 31 March 1965. However, it was not until 1967 that all officer schools were granted the status of higher education institutions, including academic ones. It concerned overall 45 officer schools and 11 military academies which existed in Poland in the years 1946-1967.

The above mentioned Act imposed essential changes. Since 1968 the number of military schools and academies has systematically decreased. This state of affairs continued also into the 1980s. There were 13 vocational higher education institutions and 3 academic ones in Poland at that time. They were not included in the national system of higher education. However, it was only the Military University of Technology [Wojskowa Akademia Techniczna], the Polish Naval University [Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej] (since 1987 the Polish Naval Academy [Akademia Marynarki Wojennej]) and the Political-Military Academy [Wojskowa Akademia Polityczna] that conferred degrees recognized by the civil administration.

In the 1990s the process of reduction of armed forces was begun and at the same time a number of military higher education institutions were liquidated. Since 27 July 2005 the Act “Law on higher education” has been in force in Poland. The Ministry of National Defense had overlooked the fact practically until 2007. The military regulations were either not modified at all, or were modified insufficiently.

In 2013 there are five military education institutions (three academies and two vocational schools), which operate as public higher education institutions supervised by the Ministry of National Defense. They include: the Military University of Technology [Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego (WAT)] in Warsaw, the National Defense University [Akademia Obrony Narodowej (AON)] in Warsaw, the Polish Naval Academy [Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte (AMW)] in Gdynia, Tadeusz Kościuszko Land Forces Academy [Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki (WSO WL)] in Wrocław, Air Force Academy in Dęblin [Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych (WSO SP)]. Moreover, officers from the medical corps are trained by the Medical University of Łódź.

In accordance with the Act of 27 June 2005, „military higher education institutions” are public higher education institutions under the supervision of the Minister of National Defense. It means that they constitute an integral element of the higher education system. Military higher education institutions are autonomous in all areas of their activity (Art. 4.1. of the Act “Law on higher education” of the 27 June 2005). The autonomy is restricted in the scope of nominating the rector, as they are appointed from among the generals, in exceptional cases it may be the candidate may hold only the MA degree. Moreover, the statutes of the military higher education institutions as well as the study regulations are approved by this minister.

Pursuant to Article 4.2. of the above mentioned Act military higher education institutions follow principles of freedom of education, scientific research and artistic creative work. The freedom, however, is controlled and determined by the army’s interest. The topics of academic papers, even those not financed by the Ministry of National Defense, are subjected to the process of consultation with the Military Education Department, which in case of civil higher education institutions would be considered as a clear sign of violating their autonomy.

The single-person authorities apart from the rector – a soldier appointed by the Minister of National Defense are also the elected deans. The electoral colleges elect also vice-rectors and vice-deans. The collegial bodies in the military higher education institutions usually comprise senates of these institutions and the boards of its academic units elected on such principles as in the public higher education. It may be considered a positive development that the bodies ceased to be merely advisory bodies (as it was the case before the Act “Law on higher education” of the 27 June 2005 entered into force) and became above all bodies enacting laws, to which all members of academic community must comply.

Military higher education institutions are very well-resourced, which it is not fully made use of by Armed Forces of the Republic of Poland, but to a large extent serves the whole education system in the country, which seems to be rational and proper, as after all, they are public higher education institutions. Military higher education institutions are in possession of 320 lecture halls, 145 classrooms, 290 laboratories. The assets of the military higher education institutions may be estimated at about 2.3 billion zł.

There are more than 4200 people who work and are on duty in military higher education institutions, including 1650 academic teachers. Most of the teachers are employed as research-teaching staff (63%). Teaching staff constitutes 34% of all the employed teachers, and 3% of all employees are research scientists. Among those, 21% hold the title of an academic degree or a degree of *doktor habilitowany*, and 42% hold the title of *doktor*. Military higher education institutions offer 29 degree courses, including 17 technical degree courses and 12 humanistic and social science degree courses. In the academic year 2012 there were 24 thousand students, including 2224 soldiers, that studied in military higher education institutions.

The changes which occur within the military education system on account of its adjustment to the requirements of the Act “Law on higher education” of 27 June 2005 are very positive. They accommodate military higher education institutions to the public system of higher education, they influence the development and the quality of education in these institutions, they obliged them to implement the regulations arising from the National Qualifications Framework and to observe all the procedures arising from the legislations which are enacted in the domain of higher education by the competent public authorities.